

МЕҲНАТ БОЗОРИГА КИРИБ КЕЛАЁТГАН ЗАМОНОВИЙ КАСБЛАР, МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИНИ КЕЛАЖАК КАСБЛАРИ БИЛАН ТАНИШТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ.

Нурметова Маърифат Наримбоевна

Хоразм Вилояти Қўшқўпир тумани

43-мактаб психологи. “Келажакни олдиндан башиорат

қилишининг энг яхши йўли уни яратишдир” (Авраам Линколн)

Ҳар бир мактаб битирувчисининг ўзига берадиган асосий ва айрим ҳолатларда қийин саволи бу-келажакда қайси касб эгаси бўлсам, қайси соҳада ишласам экан деган савол бўлади. Улардан кам сонлиларигина болалигиданоқ космонавт ёки врач бўлиш каби аниқ мақсадларни олдиға қўйган бўлишса, катта кўпчилиги охириги дақиқаларда бир қарорга келишади. Инсон ўзининг қалб касбини топа олсагина унда мароқ билан ишлайди. Дунё шиддат билан ўзгариб борар экан, барча нарса қатори меҳнат бозори ва унинг талаблари ҳам ўзгариши табиий ҳолат. Инсон бундай вазиятда доимий равишда ўз устида ишлаши, кўникмаларини шакллантириши, изланиши ва профессионал фаолиятнинг турли соҳалари бўйича замонавий билимларни эгаллаши, танқидий ва креатив фикрлай олиш кўникмаларига эга бўлиши лозим. Чунки 10 йил олдинги меҳнат бозорида мавжуд бўлган ва ҳозирда кириб келаётган касбларни солиштирсак анча сезиларли фарқни кузатамиз. Тезкор технологик ўзгаришлар ва таълимдаги глобал ўзгаришлар даврида меҳнат бозори инқилобни бошидан кечирмоқда. Анъанавий касблар ўз ўрнини ноёб кўникма ва малакаларни талаб қилувчи янги инноватсион соҳаларга бўшатиб бермоқда. Олимлар футурологлар прогнозларини ўрганган ҳолда сўнгги 30 йил ичида энг кўп

талаб қилинадиган касблар рўйхатини тузди. Булар 19 та соҳадаги касблар бўлиб, улар аллақачон пайдо бўлган, ўзгараётган ва янгиланаётган касблар бўлиб тиббиёт ва транспортдан, маданият ва космосгача ўз ичига олган. Келажакдаги касблар бу- 15-20 йилдан кейин пайдо бўладиган, бир нечта фанлар чорраҳасида жойлашаган касблардир. Бундай касблар мавжудларини тўлдиради ёки алмаштирилади. Масалан, юк машиналари ҳайдовчилари ҳайдовчисиз бошқариладиган транспорт воситаларига алмаштирилади. Машина ўзини ўзи сақлайди. Ёки дрон операторлари туфайли самода учувчисиз транспорт воситалари пайдо бўлмоқда. Келажак касбларининг таҳлили нима учун керак. Ҳозирданок улардан хабардор бўлмасак, ўзлаштирмасак, ўрнимизга робот ёки сунъий интеллект келади ва биз ишсиз қолишимиз мумкин- дегани. Қуйида бир нечта келажак касблари билан танишиб ўтамиз.

Тиббиёт келажак касблари.

Ҳаётни узайтириш унинг сифатини яхшилаш учун кенг турдаги мутахасислар керак бўлади. Беморларни масофадан туриб даволовчи шифокорлардан ва шахсий соғлиқни сақлаш менежерларидан тортиб генетика ва трансплантология соҳаси мутахасисларигача.

Онлайн терапевт-касаллик белгиларини аниқлаш ва уни керакли мутахасисларга юбориш учун беморга дастлабки таъхис қўядиган шифокор. У терапияни қандай кетаётганини текширади ва касалликларни олдини олиш чораларини онлайн тарзда тавсия қилади.

Шахсийлаштирилган тиббиёт бўйича мутахасис

Биоетик-тиббиёт, технология ва ҳуқуқ кесишмасидаги мутахасис. Мураккаб тиббий ва биологик ишларни ҳал қилиш учун шахс ёки унинг қариндошлари, шифокорлар ҳуқуқшунослар ва генетиклар ўртасидаги мулоқотни ташкил қилади.

Киберпротез ёки имплантларни ишлаб чиқарувчи, мия имплантатсияси бўйича мутахасис, тиббий маркетинг, генетик муҳандис, биохакинг ва дастурлаштириладиган саломатлик бўйича мутахасис, тиббий робот оператори шулар жумласига киради.

Экология бўйича келажак касблари. Тез орада об-ҳаво ўзгаришларининг глобал иқлимга таъсирини, zilzilalar ва бошқа табиий офатлар ҳақида қисқа муддатда аниқ прогнозлар қилиш, сайёранинг ифлосланишига қарши оқилона курашиш бўйича мутахасислар ушбу соҳа вакиллари ҳисобланишади.

Атроф муҳит изларини камайтириш бўйича мутахасислар. Улар чиқиндисиз бошқарувчилар, нол энергия уйлар архитектори, яшил транспорт муҳандиси, қайта ишлаш бўйича мутахасис, шаҳар боғбонлари, эко аудиторлардир.

Ахборот технологиялари бўйича келажак касблари. ИТ эвенгелист, дата журналист, рақамли трансформатсия ходимлари, маълумотлар архитектори, рақамли тилшунос, ИТ ва ИИ этикаси бўйича мутахасислар.

Биотехнологияда келажак касблари. Тирик ва жонсиз табиат кесишмасида жойлашган саноат. Мутахасислар тиббиёт, биология ва тегишли соҳаларда муҳим ютуқларга эришишга ёрдам берадиган мутлоқо янги микроорганизмларни яратиш учун чексиз имкониятларни башорат қилмоқдалар. Биотехнология тирик тизимлар ёрдамида инсоният муаммоларини ҳал қилишга ёрдам беради. Масалан, янги энергия манбалари, янги материаллар, янги генлар. Бу касбларга биофармаколог, синтетик биология соҳаси муҳандими, киберорганизмлар конструктори, йўқолиб кетган турларни қайта тиклаш бўйича мутахасис.

Робототехника бўйича келажак касблари. Одамлар тобора оғир, хавфли, монотон ва ўта аниқ ишларни машиналарга топширмоқда. Амма глобал роботлаштиришнинг муваффақияти тўғридан-тўғри робототехниканинг муваффақияти билан боғлиқ бўлади. Бу соҳага робот ишлаб чиқарувчи, робот

техникаси соҳасидиги ҳуқуқшунос, композитлар муҳандиси каби мутахасислар киради.

Қишлоқ хўжалигида келажак касблари. Замонавий технологиялар-генетика, 3Д принтер, сунъий интеллект ва роботлар қишлоқ хўжалигида банд бўлган миллионлаб одамларни оғир жисмоний меҳнатдан озод қилмоқда. Улар сабзавот ва мева етиштиришни далалардан шаҳарлардаги кўп қаватли уйларнинг томларидаги фермаларга ўтқозиши, чорва молларини эса “оммавий қирғин қилиш” хавфини камайитиришлари мумкин. Масалан, битта хайвон хужайрасидан ин витрода етиштирилган гўшт аслининг там ва сифатларини ўзида такрорлаши устида иш олиб борадилар. Бу соҳа вакилларига агрокибергенетиклар , ГМО агрономи, 3Д озиқ-овқат маҳсулотларини чоп этиш бўйича муҳандис, автоматлаштирилган қишлоқ хўжалиги техникаси оператори, қишлоқ хўжалиги эколог.

Транспортда келажак касблари. Хавфсизлик, барқарорлик ва сунъий интеллект логистикаси келажак транспорт секторидаги ўзгаришларнинг асосий омили ҳисобланади. Ер усти хизматлари, учувчисиз кемалар ва самолётларни масофадан бошқаради. Шаҳар транспорт ҳайдовчилари “ақлли” йўллар кўрсатмалар асосида энг қисқа маршрутни топишлари ёки фавқулодда тирбандликлар пайтида ҳавога кўтарилишлари мумкин бўлган транспортларни яратишади. Бу касб вакилларига янги транспорт воситаларини ишлаб чиқарувчилар, профессионал дрон бошқарувчиси, учувчисиз транспорт соҳаси юристи, логистика оператори, учувчисиз самолёт муҳандислари киради.

Энергетика ва ресурслар бўйича келажак касблари. Минерал ресурслар канча тез тугаса, инсоният уларнинг ўрнини босувчи-янги ва қайта тикланадиган энергия манбаларини шунчалик фаол излаётди. Ушбу соҳа мутахасислари об-хаво шароити ёки инсон танасининг ҳаракатимдан фойдаланиб, сайёрани йўқ қимлишни тўхтатиб, энергия ишлаб чиқаришни ўрганадилар, уларга муқобил ва қайта тикланадиган энергия бўйича мутахасислар, метеоекологик, тақиланган энергия қурилмалари

дизайнери, қазиб олиш саноатида экологик таҳлилчи, энергия истеъмоли тизимларини ишлаб чиқарувчилар киради.

Курилишдаги келажак касблари. Тоза материаллар, роботатехника ва сунъий интеллект бутун шаҳарларни қурилиш услубини ўзгартиради. БИМ дизайнери, ақлли уй инфратузлмаси дизайнери, эски қурилиш конструкцияларини реконструкция қилиш ва мустаҳкамлаш бўйича мутахассис, қурилишда 3Д босма дизайнер, “яшил” шаҳарлар архитектори каби мутахассислар бу соҳа келажак касбларидир.

Бундан ташқари енгил саноат соҳасига технологлар, янги газламалар конструктори, кийимларни қайта ишлаш бўйича мутахассис, ижтимоий соҳада эса ижтимоий низоларнинг воситачиси, ногиронларни интернетда ишлашга мослаштирувчи мутахассис, ижтимоий модератор, мигрантларни мослаштириш бўйича мутахассис, ижтимоий масалалар бўйича краудсорсинг, Хавфсизлик соҳасида бўлса киберхавфсизлик бўйича мутахассис, кибер терговчи, тизимли экологик офатларни бартараф этиш бўйича мутахассис, аудитор ва хавфсизлик бўйича мутахассис, бизнес ва молия соҳасида эса крептоволюта банки оператори, интеллектуал мулк баҳоловчиси, иқтидорли одамларга сармоя киритиш учун фонд бошқарувчиси, тренд кузатувчиси, вақт менежери, венчур фондлари учун корпоратив портфел менежери, болалар товарлари ва хизматлари билан боғлиқ касбларда эса трансмедия маҳсулотлари архитектори, болалар иштимоий тадқиқот ишлари бўйича мутахассис, болалар роботатехникаси конструктори. Таълим соҳасига келсак, таълим йўлини ишлаб чиқувчи, гемемастер, АЛ га асосланган ўқув курслари муаллифи, истедодларни излаш ва ривожлантириш бўйича мутахассис, минд фитнес мураббийси, оммавий ахборот воситалари бўйича эса ахборот стилисти, виртуал дунё дизайнери, ОАВ политсаячиси, медиа дастур ишлаб чиқарувчиси, маданиятлараро алоқа менежери, маданият ва санъатда эса бадиий баҳоловчи каби ва бошқа бир қатор соҳаларда бир қатор янги касблар келажакда биз билан “ҳамкорлик қилишга” тайёр.